

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Власенко В. М. (Суми), канд. іст. наук;
Дегтярьов С. І. (Суми), канд. іст. наук;
Король С. М. (Суми), канд. політ. наук;
Куліш А. М. (Суми), д-р юрид. наук;
Лобко Н. В. (Суми), канд. іст. наук;
Нестеренко В. А. (Суми), канд. іст. наук;
Піскун В. М. (Київ), д-р іст. наук;
Рамач Я. (Нові Сад, Сербія), д-р іст. наук;
Семенов В. М. (Суми), канд. наук з держ. упр.;
Теліженко Л. В. (Суми), д-р філософ. наук.

Видання рекомендоване до друку рішенням вченої ради
юридичного факультету Сумського державного університету
(протокол № 8 від 02.04.2015 р.)

**Суспільно-політичні процеси на українських землях: історія,
проблеми, перспективи** : зб. матер. III Всеукр. наук.-практ. конф. : у 2 част.
(Суми, 17 квітня 2015 р.) / ред. колегія : В. М. Власенко, С. І. Дегтярьов,
С. М. Король та ін. – Суми : Сумський державний університет, 2015. – Ч. 2. – 69 с.

До збірника увійшли наукові статті та повідомлення викладачів,
студентів, учених та аспірантів ВНЗ і наукових установ, виголошені в рамках
III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільно-політичні
процеси на українських землях: історія, проблеми, перспективи»
(Посвідчення УкрІНТЕІ № 758 від 12 грудня 2014 р.), присвяченої
актуальним питанням суспільно-гуманітарних наук.

СПОГАДИ З МИНУЛОГО*

Кривуля Надія Павлівна народилась 23 січня 1939 р. в селі Красне, Батуринського району, Чернігівської області. Спочатку закінчила 10 класів середньої Краснянської школи, а потім вступила до Козелецького технікуму, на факультет зоотехніки. У 1962 р. закінчила навчання. Її мати, Галат Ольга Олимпівна, та батько, Галат Павло Леонтійович, працювали в колгоспі у с. Красне. Брат Василь після служби в армії поїхав працювати в Башкирію на нафтопромисли. Там провів все своє життя. Господарство в сім'ї Надії до війни нічим не вирізнялося поміж інших. Були кури, гуси, корова і свиня. Город був 60 соток, сад. Дід Надії Павлівни дуже любив займатись садівництвом. Голодомор 1932-1933 рр. вона не пам'ятає, адже народилась пізніше, але від батьків знає, що великих труднощів не зазнали. Збирали колоски, хоча й не можна було. Вживали за рахунок власного господарства. Надія Павлівна згадує людей, які голодні, обідрані, ходили селами і просили допомоги, зокрема їжі (це вже після війни, голод 1946-1947 рр.).

Про війну з Німеччиною вона нічого не пам'ятає, адже у 1941 р. їй було всього 2 з половиною роки. Але дуже запам'яталося малій дівчинці коли прийшла *«тохоронка»* на її дядька Володимира. Вся сім'я плакала. З її родини на війну пішли 4 дядьки, з яких 2 не повернулося. Батько також залишився живим. Коли він повернувся, вона його боялася, не говорила при ньому, уникала зустрічей. З матінкою пісні співали, гомоніли, а тільки батько в хату – дівчинка замовкала.

У 1946 р. Надія пішла в перший клас. Було важко. Взимку одягали валянки-самошитки, а як потепліє, ходили босі. До школи потрібно було йти 5 км. Дорога була грязька. Кожен вечір мати прала взуття. За ніч мала висушити. Влітку їздили на велосипедах. Учнів у школі було досить багато, завдяки чому існувалили класи – *«А»*, *«Б»*, *«В»*, *«Г»*. З собою давали печені буряки, ложку цукру і шматок хліба, який робили з картоплі і муки. Він дуже відрізнявся від нинішнього. Під час канікул допомагали батькам по господарству: заготовляли корм свиням, пасли гусей, а в жнива, як

*Робота здійснена в рамках виконання фундаментального дослідження №0115U000677 «Історичний розвиток порубіжжя Північно-Східної України як засіб конструювання загальнонаціональної моделі історичної пам'яті».

закон, збирали колоски. Їх потім сушили, оббивали зерно і мололи вручну. Ох, і смачні ж були паляниці та пиріжки з яблуками чи маком! Мак тоді був на кожному городі. Його навіть між картоплею садили. Жилося бідно. У господарстві тримали корову і свиню.

У колгоспі платили погано. Заробляли не гроші, а трудовні. Наприкінці року видавали зерно чи картоплю. За пропуск робочого дня карали. Вживали, хто як міг. При колгоспі зробили дитячі садки. Кожен робітник мав змогу привести туди дітей. Для робітників варили обід. Влітку батьки працювали в колгоспі, а взимку мати пряла, ткала.

У 7-му класі Надія ще носила сорочку домашнього виготовлення. Солодошів було мало. В магазинах продавалися цукерки із звареного цукру. Смакувала вона їх дуже рідко. З посмішкою на обличчі згадує як п'яний бригадир їй з подружкою купив в магазині купу цих цукерок. найдешевше печиво було з сої. Вдома щодня готували борщі та каші, варили картоплю. Узвар був завжди. Зазвичай з грушок-дичок або сушених яблук. Борщ засмачували старим салом. І це в кращому випадку. В гіршому – варили пісний борщ з картоплі та лободи чи щавля. У лісі або на лузі збирали щавель і ходили за 15 км у Конотоп. Там продавали його на базарі. Заробляли по 2-3 рублі. Десь після 1960-х рр. почали давати на зароблені гроші картоплю чи зерно. От тоді й життя трохи покращилося, хоч і грошей не було.

Будинки обігрівали соломною та дровами. Після війни відбудовувалося господарство. Молодь їздила на Донбас заробляти гроші. Без паспорта на роботу в місто не брали. Одного разу пішла Надія Павлівна по паспорт, а їй сказали, що батько податок ще не доплатив. Сім класів провчилася в Красному, потім один рік не навчалася, бо потрібно було б ходити в Митченки, а це було дуже далеко.

Закінчивши 7 класів, Надя хотіла вирватися з села, адже там жилося бідно. Їздила на роботу в Конотоп. О 6-й ранку вставала, йшла на трасу, звідти машина везла до місця роботи. Їхали туди як будівельна бригада. Там пісок в бетономішалку засипала та робила іншу, доволі не складну, роботу.

Так пропрацювала два місяці. А як у Красному відкрили 8-й клас, пішла туди. Дуже старалась навчатись, бо хотіла «вибитись у люди». При вступі в Козелецький технікум був конкурс п'ять осіб на місце. Коли все ж таки вдалося вступити, дуже раділа. Закінчила технікум на «відмінно»!

За власною ініціативою поїхала у Волинську область на роботу і 2,5 роки там пропрацювала. За цей час майже нічого не заробила. Батьки зі сльозами на очах просили повернутися додому, що і зробила. Пізніше 2 роки проробила в Матіївці.

Залицявся до Наді Петро, який працював перевізником. В коханні клявся, а потім різко зник. Повернувся вже на весіллі, коли та виходила заміж за Івана, але було вже занадто пізно. У її житті з'явився Кривуля Іван Якович, головний агроном. Довго «*підбивав клин*». Врешті-решт підкорив серце красуні. У 1964 р. вони одружилися. Після весілля переїхали з чоловіком до Батурина. Були щасливі у шлюбі. У 1965 р. народився перший син, Володимир, а у 1971 р. – другий, Олександр. Чоловік не пив, не курив. У всьому підтримував жінку, ні в чому не відмовляв. Жили в достатку.

Надя почала працювати. Досягла високих успіхів у роботі. Не один раз отримувала відзнаки. Проживає і донині в Батурині, тепер одна, бо чоловік помер у 1995 р. Має двох синів, двох невісток і чотирьох онуків та спокійну старість. Сини допомагають, чим можуть. Єдине, що хвилює жінку – це мир в нашому бурхливому теперішньому.